

УДК 339.137.2:637

Чеснік Н.М.

кандидат економічних наук,
викладач економічних дисциплін
Вінницького коледжу
Національного університету харчових технологій

Рожко З.П.

викладач економічних дисциплін
Вінницького коледжу
Національного університету харчових технологій

Струс Л.А.

викладач економічних дисциплін
Вінницького коледжу
Національного університету харчових технологій

Chesnik Natalia

the candidate of economic sciences, teacher of economic disciplines of
Vinnytsia college of National University of Food Technologies

Rozhko Zoya

the teacher of economic disciplines of
Vinnytsia College of National University of Food Technologies

Strus Liudmyla

the teacher of economic disciplines of
Vinnytsia College of National University of Food Technologies

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

THE EXPORT-IMPORT POTENTIAL OF THE DAIRY INDUSTRY OF UKRAINE

У статті досліджено експортно-імпортний потенціал молочної промисловості України. Розглянуто основні тенденції світового ринку молока. З'ясовано місце України в рейтингу найбільших світових виробників молочної продукції. Розглянуто структуру зовнішньоекономічних операцій України та структуру експорту молочної продукції в Україні. Досліджено зовнішню торгівлю молочними продуктами. Здійснено оцінку діяльності основних експортерів України молочних продуктів у 2014–2018 рр. Висвітлено питання величини тарифних квот України для торгівлі з Європейським Союзом на 2016–2019 рр. на молочні продукти. Проаналізовано основні імпортери України молочних продуктів у 2014–2018 рр. Надано рекомендації щодо розвитку українських підприємств молочної промисловості та поліпшення експортно-імпортного потенціалу молочної промисловості.

Ключові слова: молочна галузь, харчова промисловість, експорт молочної продукції, імпорт молочної продукції, квоти для торгівлі з ЄС.

В статье исследован экспортно-импортный потенциал молочной промышленности Украины. Рассмотрены основные тенденции мирового рынка молока. Выяснено место Украины в рейтинге крупнейших мировых производителей молочной продукции. Рассмотрены структура внешнеэкономических операций Украины и структура экспорта молочной продукции в Украине. Исследована внешняя торговля молочными продуктами. Осуществлена оценка деятельности основных экспортеров Украины молочных продуктов в 2014–2018 гг. Освещены вопросы величины тарифных квот Украины для торговли с Европейским Союзом на 2016–2019 гг. на молочные продукты. Проанализированы основные импортеры Украины молочных продуктов в 2014–2018 гг. Даны рекомендации по развитию украинских предприятий молочной промышленности и улучшению экспортно-импортного потенциала промышленности.

Ключевые слова: молочная отрасль, пищевая промышленность, экспорт молочної продукції, импорт молочної продукції, квоты для торговли с ЕС.

The article investigates the export-import potential of the dairy industry of Ukraine, which is of strategic importance for the development of the economy, the economic independence and the well-being of the Ukrainian population. The main tendencies of the global milk market and, in particular, the indicators of the global market of dairy products of all types for the period from 2016 to 2018 such as the general production, the general trade, per capita consumption (kg / year) in the world and in developed countries, the price index for dairy products are considered.

The place of Ukraine in the ranking of the world's largest dairy producers is determined. The structure of foreign economic operations of Ukraine and the structure of export of dairy products in Ukraine are considered. The foreign trade of dairy products in the first quarter of 2019 in Ukraine was investigated. The activity estimation of the main exporters of Ukraine of milk and non-condensed cream in 2014-2018, as well as the main exporters from Ukraine of sour-milk products, butter, cheese, condensed milk, was evaluated. The total amount of milk production by the main exporters in the world during 2017-2018 is investigated. The world projections for the milk production for 2019 are given. The article deals with the issue of the size of Ukraine's tariff quotas for trade with the European Union during 2016-2019 for milk, cream, condensed milk and yoghurts, milk powder, butter and dairy pasta. The main Ukrainian importers of milk and non-condensed cream, condensed milk, sour milk products, whey, butter, cheese for the period from 2014 to 2018 are analyzed. The article gives the recommendations on the development of Ukrainian dairy enterprises and the improvement of the export-import potential of the dairy industry in Ukraine, in particular, the investment in their activities, the use of modern equipment and technology, the implementation of high standards of quality and safety of food products and the consideration of income and preferences of consumers. In order to increase the share of milk and dairy products in the structure of foreign economic operations of Ukraine, it is important to increase the volume of the export of finished products to the EU countries as well as Asia, Africa and Latin America.

Keywords: dairy industry, food industry, dairy export, dairy import, trade quotas with the EU.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ринок молока та молокопродуктів є стратегічним ринком харчової промисловості. Україна має високий потенціал для розвитку молочної галузі. Від розвитку цієї галузі залежить ступінь забезпечення населення необхідними та життєво важливими молочними продуктами. Молочна галузь України знаходиться не в найкращому стані, молочна продукція потребує поліпшення якості та конкурентоспроможності на світових ринках. Саме тому актуальним є питання дослідження експортно-імпортного потенціалу молочної галузі та формування рекомендацій щодо її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Питаннями розвитку ринку молочної промисловості в Україні та світі займалися багато вчених, зокрема Т.Л. Керанчук, Ю. Кернасук, І.В. Тюха та ін. Незважаючи на значну кількість досліджень, що стосуються розвитку молочної галузі України, на нашу думку, недостатньо проведено досліджень та сформувано рекомендацій щодо експортно-імпортного потенціалу молочної галузі країни.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження експорту та імпорту молочної продукції України, визначення шляхів розвитку галузі й підвищення ефективності її функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Однією з пріоритетних галузей харчової промисловості є молочна галузь, структуру виробництва якої ста-

новлять молоко і вершки незгущені, молоко згущене, кисломолочна продукція, молочна сироватка, масло вершкове, сири, морозиво, казеїн тощо. Дана продукція є необхідним і важливим складником раціону, оскільки містить основні мікроелементи, вітаміни, тому підприємствам молочної галузі необхідно розвиватися та нарощувати обсяги виробництва високоякісної продукції.

Розглянемо основні тенденції світового ринку молока (табл. 1).

Аналіз світових ринків продовольчих товарів показує відновлення зростання цін у 2018 р. на молочну продукцію після тривалого їх падіння. Загальне виробництво молочної продукції зросло у 2018 р. порівняно з 2016 р. на 1,4% та порівняно з 2017 р. на 0,1%. Зросла також і торгівля у 2018 р. порівняно з 2016 р. на 2,6% та порівняно з 2017 р. на 0,9%. Стосовно України, за даними Державної служби статистики, у 2017 р. виробництво молока та молокопродуктів у всіх категоріях господарств становило 10,3 млн т, що на 10,5% менше, ніж у 2013 р. [2].

Така ситуація є прогнозованою, оскільки в Україні кожен рік спостерігається зниження чисельності поголів'я корів [3], зокрема у 2017 р. з усіх категорій господарств становило 400,1 тис голів порівняно з 2013 р. Тенденція прослідковується як по сільськогосподарських підприємствах (зниження на 14,2%), так і по господарствах населення (зниження на 16,5%).

Незважаючи на такі тенденції, Україна належить до найбільших світових виробників молочної продукції і має значний експортний потенціал, оскільки світовий ринок молока є досить привабливим для національних виробників.

Таблиця 1

Показники світового ринку молочної продукції усіх видів (виготовленої з молока від корів та інших тварин)

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 до 2016 р.	
	млн т			%	
Загальне виробництво	819,3	830,5	831	101,4	100,1
Загальна торгівля	70	71,1	71,8	102,6	100,9
Споживання на душу населення кг/рік					
У світі, всього	110,5	110,2	111,4	100,8	101,1
З них розвинуті країни	8,6	8,7	8,6	100,0	98,9
Індекс цін на молочну продукцію	160	154	191	119,4	124,0

Джерело: згруповано авторами на основі [1]

Основні експортери України молока і вершків незгущених за 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Німеччина	17,97	59,08	41,63	54,8	68,1
Польща	0	4,88	7,96	23,7	13,6
Бельгія	0	13,01	23,88	11,6	0
Франція	4,08	13,01	8,57	6,4	4,54
Румунія	0	0	0	1,3	9,09
Фінляндія	0	0	1,22	0,9	2,27
Данія	0	5,42	3,88	0,53	0
Білорусь	60,05	0	0	0,4	0
Туркменістан	0	0	11,63	0	0
Італія	0	0	0,20	0	0
Чехія	0	0	1,02	0	0
Литва	12,40	0	0	0	0

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

У структурі зовнішньоекономічних операцій України молоко та молокопродукти займають перші місця. Розглянемо структуру експорту молокопродукції в Україні. Державна фіскальна служба вже сформулила підсумки зовнішньої торгівлі молочними продуктами у першому кварталі 2019 р. Згідно зі звітними даними, Україна отримала від торгових операцій із молочними продуктами на 19% менше, ніж за аналогічний період минулого року, – 53,9 млн дол. Це пояснюється просіданням торгівлі по всіх основних торгових групах (масло, сухе молоко, сир та сирний продукт) [4].

Експорт молока та вершків за три місяці поточного року показав найбільший приріст – плюс 157,5% у натуральному та 126% у грошовому виразі [6]. Загалом було продано 7,4 тис т продукту на загальну суму 4,9 млн дол. Основними покупцями були: Лівія (32,9% усього експорту), Молдова (27,4%) та Грузія (14,9%), а в 2018 р. найбільшими експортерами були Німеччина і Польща (табл. 2).

Продажі сухого молока та згущеного молока порівняно з минулим роком знизилися на 22,9%, у натуральному на 5,9 тис т, та на 13,6% у грошово-

му виразі, на 11,3 млн дол. Торгували переважно з Ізраїлем (13%), Вірменією (10%) та Грузією (7,6%). Із табл. 3 бачимо, що найбільшими експортерами молока згущеного за 2014–2018 рр. є Білорусь і Швейцарія, а найменшими – Нідерланди і Польща [5].

Торгівля кисломолочною продукцією принесла Україні 2 млн дол. (+63,6%). Загалом було продано 1,4 тис т продукції, що на третину перевищує минулорічні показники. Купують наші йогурти та кефір переважно сусідні країни: Казахстан (41%), Молдова (25,8%) та Грузія (13,3%) (рис. 1).

Експорт молочної сироватки порівняно з минулим роком зріс на 27,2%, у натуральному виразі на 8 тис т, та на 43% у грошовому – на 5,9 млн дол. Контрагенти залишаються незмінними: Китай (43%), Малайзія (11%) та Філіппіни (8,4%) [5].

А от експорт масла з України суттєво зменшився у 2018 р. порівняно з 2017 роком – мінус 35%, у натуральному виразі – 5,9 тис т. Це принесло країні на 38,4% менше грошових коштів, ніж у минулому році, – 23,8 млн дол. [6]. Усе ж експорт масла залишається основною валютоутворюючою категорією. Низхідна динаміка пояснюється несприят-

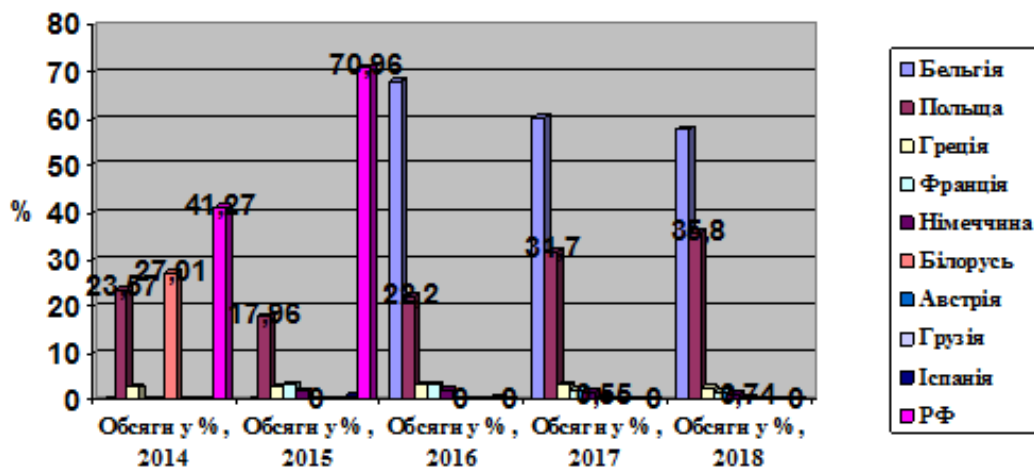

Рис. 1. Основні експортери з України кисломолочної продукції у 2014–2018 рр., %

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

Основні експортери молока згущеного у 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Білорусь	65,07	68,82	73,16	68,2	42,9
Швейцарія	0	6,09	6,32	18,2	18,8
Німеччина	3,67	7,71	8,00	7,2	0
Франція	1,75	1,97	1,89	1,8	3,30
Данія	0	0	0	1,47	0
Туніс	0	0	0	1,4	0
Бельгія	2,60	0	2,74	0,7	0
Нідерланди	0	3,76	0,32	0,6	13,2
Польща	14,20	0	0,74	0,28	1,41
Словаччина	0	0	0	0,07	0
Румунія	0	0	0	0	0
Фінляндія	0	0	0	0	0
Австрія	1,98	7,17	0	0	0
Вірменія	0	4,12	0	0	0
РФ	3,31	0	6,84	0	0
Монголія	0	0	0	0	20,2
Чехія	2,81	0	0	0	0

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

Основні експортери України масла вершкового у 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Нідерланди	3,26	10,45	15,29	41,8	35,08
Німеччина	1,51	16,61	0	15,9	17,5
Фінляндія	0	10,79	0	10,4	4,3
Франція	5,09	19,69	13,92	12,5	4,3
Нова Зеландія	48,34	0	25,32	0	0
Італія	0	0	0	0,8	0,87
Польща	0	0	6,13		0
Молдова	0	37,67	11,68	0,32	0
Єгипет	0	0	13,15	0	0
Туреччина	0	0	0	0	37,7
Бельгія	1,21	3,60	0	0,16	0
Білорусь	1,72	0	7,79	0	0
Грузія	0	0	0	14,1	0
Корея	0	0	0	3,3	0
США	33,93	0	0	0	0

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

ливою ціною кон'юнктурую на світовій арені та конкуренцією з боку більш якісного європейського продукту.

Нині африканські країни вийшли з трійки найбільших імпортерів українського масла. Як бачимо з табл. 4, найбільш постійними залишилися Нідерланди і Німеччина, у 2018 р. до них приєдналася і Туреччина, а найменшими експортерами є Фінляндія, Франція та Італія.

Продажі групи сирів у 2018 р. (табл. 6) також знизилися порівняно з 2017 р. На зовнішні ринки було поставлено 1,6 тис т продукту, що на 14% менше. У грошовому виразі це становило 5,9 млн дол., що на 18,9% менше. Найбільше його імпортували Молдова (32%), Казахстан (26,4%) та Єгипет (16,8%).

Щодо табл. 5, то очевидно є тенденція до збільшення експорту сирів у таких країнах, як Польща і Франція, зменшення – у Німеччині, Нідерландах і Італії.

Якщо розглядати основних експортерів у світі, то у цілому основними виробниками молока впродовж тривалого періоду залишаються країни ЄС, США, Нова Зеландія, Аргентина й Австралія, які формують найбільшу питому вагу його експорту та пропозиції на світовому ринку (табл. 6).

За прогнозами, у 2019 р. порівняно з 2018 р. виробництво молока зросте в Аргентині (5%), ЄС і США (1%), тоді як у Новій Зеландії він узагалі не зміниться, а в Австралії очікується зменшення (-1%) [1].

Україні вкрай важливо розширювати зовнішні ринки збуту молочної продукції в ЄС. Якщо підпри-

Таблиця 5

Основні експортери сирів у 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Польща	33,63	24,45	39,64	38,7	43,1
Німеччина	13,43	29,67	26,66	26,6	21,1
Франція	8,39	10,71	9,27	10,7	16,2
Нідерланди	6,49	5,00	6,55	8,1	7,4
Італія	5,89	6,16	4,48	38,7	3,45
Чехія	0	3,31	2,51	2,08	0
Фінляндія	1,96	2,17	1,60	1,18	0
Молдова	0	0	0	0,87	0
Бельгія	0	0	0	0,70	0
РФ	19,05	10,99	0	0	0

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

Таблиця 6

Загальне виробництво молока основними його експортерами у світі, млн т

	2017 р.	2018 р.	2019 р. прогноз	2019 р. до 2018 р., %
Аргентина	10,1	10,8	11,4	5%
Австралія	9,5	9,4	9,3	-1%
ЄС-28	153,4	154,8	156,2	1%
Нова Зеландія	21,5	22,32	22,2	0
США	97,7	98,8	100,1	1%
Всього	292,2	296	299,2	1%

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

емство має дозвіл на експорт продукції до Європейського Союзу, то країни Азії, Африки та Латинської Америки спрощують доступ і на власні ринки. Такий підхід пов'язаний із тим, що в ЄС діють високі стандарти якості та безпечності харчових продуктів, яким ці держави довіряють [4].

З 1 січня 2016 р. розпочала свою дію поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого боку, що стало наслідком підписання Угоди про асоціацію у 2014 р. Запровадження режиму вільної торгівлі з перспективними торговельно-економічними партнерами дає Україні змогу диверсифікувати географію та номенклатуру національного експорту у довгостроковій

перспективі та залучити значні інвестиційні кошти в галузь.

Доступ до ринку ЄС для молочної продукції з України було відкрито 11 січня 2016 р. Тоді перші 10 українських виробників отримали дозвіл на експорт молочної продукції на ринок ЄС. Станом на вересень 2017 р. кількість затверджених експортерів з України до ЄС зросла до 19. Протягом 2016–2017 рр. українські експортери найбільш активно використовували безмитні тарифні квоти на вершкове масло/молочні пасти та сухе молоко.

Зокрема, у 2016 р. тарифну квоту на вершкове масло та молочні пасти використано на 46%, а на сухе молоко – на 30%. У 2017 р. ці квоти були використані на 50% та 13,6% відповідно. У 2017 р. розпочалося також використання безмитної квоти на

Таблиця 7

Величина квот для торгівлі з ЄС на 2016–2019 рр.

Квоти за принципом «перший прийшов – перший обслуговується»					
Номер квоти	Опис	Розмір квоти, т 2016 р.	Розмір квоти, т 2017 р.	Зміни, т у 2018 р.	Зміни, т у 2019 р.
1	2	3	4	5	6
09.4600	Молоко, вершки, згущене молоко та йогурти (з поступовим збільшенням протягом 5 років до 10 тис т)	8 000	8 400 (+400)	8 800 (+400)	9 200 (+400)
09.4601	Сухе молоко (з поступовим збільшенням протягом 5 років до 5 тис т)	1 500	2 200 (+700)	2 900 (+700)	3 600 (+700)
09.4602	Вершкове масло та молочні пасти (з поступовим збільшенням протягом 5 років до 3 тис т)	1 500	1 800 (+300)	2 200 (+300)	2 500 (+300)

Джерело: згруповано авторами на основі даних [5]

Основні імпортери молока і вершків незгущених у 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Катар	0	0	0	30,9	52,7
Молдова	78,40	62,32	62,95	41,1	33,04
Грузія	11,25	14,12	16,70	14,56	12,7
Вірменія	0,77	0,78	0	0	0,66
Азербайджан	2,04	1,65	0	0	0,6
Сауд. Аравія	0	0	4,3	4,2	0
Польща	0	0	0	2,5	0
Туркменістан	4,73	3,97	2,67	1,03	0
Лівія	0	9,01	8,44	0	0
Таджикистан	1,50	1,74	0	0	0
Йорданія	0	3,10	0	0	0

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

Основні імпортери молока згущеного у 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Нігерія	3,68	4,84	0	0	0
Молдова	3,86	62,32	6,31	4,1	9,92
Грузія	6,25	8,14	7,38	0	16,89
Вірменія	6,91	5,97	9,82	7,47	7,22
Азербайджан	4,51	4,56	4,20	6,1	4,01
Узбекистан	3,55	7,19	4,3	0	0
Бангладеш	7,24	10,48	13,78	11,53	10,56
Туркменістан	14,85	11,61	20,43	16,88	21,4
Єгипет	0	4,4	8,44	0	0
Таджикистан	6,03	1,74	0	0	0
Йорданія	0	3,10	0	0	0
Алжир	2,79	0	6,05	4,44	0
РФ	4,26	0	0	0	0
Казахстан	13,78	6,16	24,68	14,91	5,57
Малайзія	0	0	7,46	3,03	0
Ізраїль	0	0	0	3,16	0

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

молоко, вершки, згущене молоко та йогурти. Окрім того, почали здійснюватися поставки молочної сироватки та сирів (до них тарифні квоти не застосовуються). Для частини продукції українські експортери отримали додаткову перевагу за товарами, стосовно яких ЄС запропонував установлення тарифних квот [5]. Уряд визначає переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягатиме ліцензуванню. Кабінет Міністрів України щорічно затверджує переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсяги квот. У табл. 7 наведено дані щодо величини квот для торгівлі з ЄС на 2016–2019 рр.

Отже, ми бачимо в табл. 7 поступове збільшення квот для торгівлі з ЄС на молочну продукцію, що сприятиме зростанню експортного потенціалу даної галузі.

Оскільки внутрішнє виробництво молочної продукції повною мірою не задовольняє потреби споживачів, то в останні роки зростає імпорт молока і молочних продуктів. У табл. 9 наведено інформацію щодо основних імпортерів молока згущеного за 2014–2018 рр.

За даними Національної асоціації молочників України «Укрмолпром», найбільшими імпортерами молока і вершків незгущених є Молдова і Грузія, а найменшими – Туркменістан і Таджикистан.

Як видно з рис. 2, найбільшими імпортерами кисломолочної продукції є Молдова і Грузія, а найменшими – Азербайджан і Вірменія.

За даними Національної асоціації молочників України «Укрмолпром», найбільшими імпортерами молока згущеного є Бангладеш, Туркменістан і Грузія, а найменшими – Азербайджан, Вірменія і Молдова.

З рис. 4, бачимо, що найбільшими імпортерами молочної сироватки є Китай та Узбекистан, а найменшими – Пакистан і М'янма. Також можна сказати, що за період 2014–2018 рр. спостерігаються великі зміни країн в обсягах молочної сироватки, що видно з рис. 3.

У табл. 10 наведено основні імпортери масла вершкового у 2014–2018 рр.

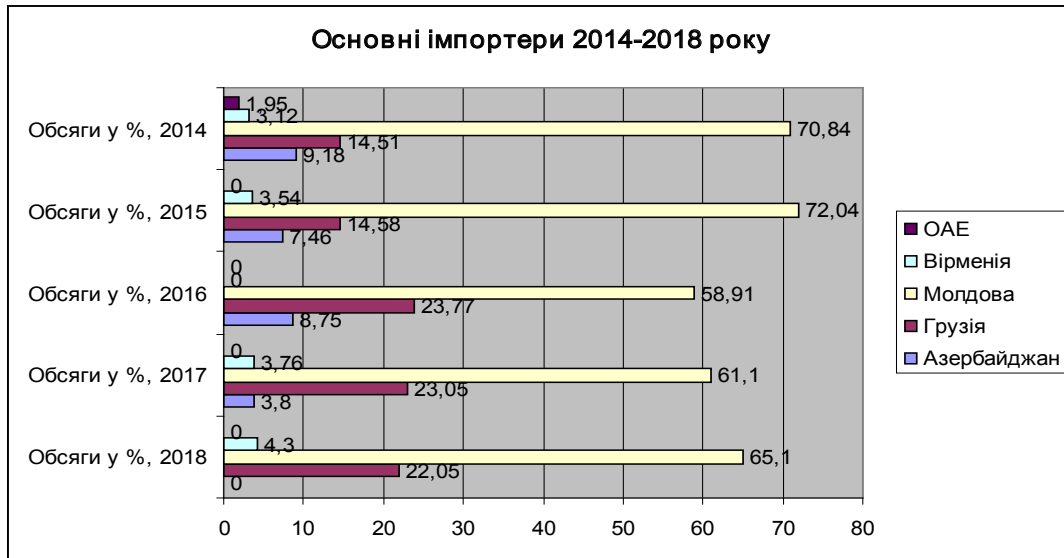

Рис. 2. Основні імпортери України кисломолочної продукції у 2014–2018 рр.

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

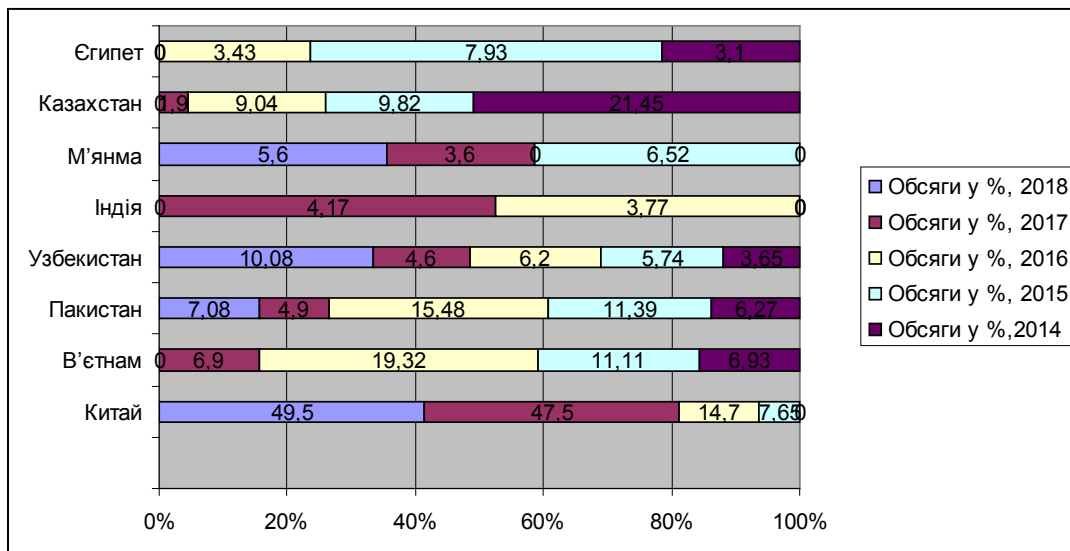

Рис. 3. Основні імпортери України молочної сироватки продукції у 2018–2014 рр.

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

За даними Національної асоціації молочників України «Укрмолпром», найбільшими імпортерами вершкового масла у 2014–2018 рр. є Марокко і Туреччина, а найменшими – Казахстан, Азербайджан, Африка і Саудівська Аравія.

Найбільшими імпортерами сирів є Молдова та Єгипет, а найменшими – Казахстан і Грузія (табл. 11).

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У структурі зовнішньоекономічних операцій України молоко і молокопродукти займають провідне місце. Зростання українського експорту сприяє економічній незалежності та добробуту населення, тому важливо нарощувати обсяги експорту готової продукції як у країни ЄС, так і Азії, Африки та Латинської Америки.

Для досягнення успішного результату на зовнішніх ринках національним виробникам необхідно по-

стійно інвестувати у свою діяльність, використовувати сучасне обладнання і технології, впроваджувати високі стандарти якості та безпечності харчових продуктів, урахувати доходи й уподобання споживачів в окремих регіонах.

Бібліографічний список:

1. Dairy: World markets and trade USDA. URL: <https://www.fas.usda.gov/data/dairy-world-markets-and-trade> (дата звернення: 22.05.2019).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.05.2019).
3. Рожко З.П., Струс Л.А., Чеснік Н.М. Конкуренентоспроможність українських підприємств молочної промисловості на міжнародному ринку. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2019. Т. 30(69). № 2. С. 61–67.

Таблиця 10

Основні імпортери України масла вершкового у 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Марокко	25,6	21,02	9,81	21,13	0
Туреччина	17,2	18,3	5,11	7,07	0
Казахстан	4,7	9,22	0	8,79	17,75
Нідерланди	0	8,19	0	0	0
Грузія	0	7,18	16,08	7,68	5,30
Молдова	0	5,6	6,30	5,73	4,63
Азербайджан	5,9	5,04	0	17,44	1,32
Єгипет	0	3,9	9,63	15,45	0
Вірменія	0	3,17	5,61	5,60	6,11
Корея	0	0	3,08	0	0
Іран	0	0	0	2,14	0
Узбекистан	0	0	0	2,02	0
Туркменістан	0	0	0	1,92	0
Африка	14,7	0	0	0	0
Сауд.Аравія	9,8	0	0	0	0
РФ	0	0	0	0	54,83
Білорусь	0	0	0	0	5,36
Сирія	0	0	0	0	1,97
Канада	0	0	0	0	1,84

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

Таблиця 11

Основні імпортери сирів у 2014–2018 рр.

Країни	Обсяги у %, 2014 р.	Обсяги у %, 2015 р.	Обсяги у %, 2016 р.	Обсяги у %, 2017 р.	Обсяги у %, 2018 р.
Марокко	0	3,65	0	0	0
Казахстан	8,4	40,4	0	32,75	16,58
Молдова	54,8	28,2	32,48	24,83	9,10
Єгипет	25	11,2	8,88	0	0
Азербайджан	0	2,89	4,51	6,03	1,97
Грузія	5,1	0	0	2,45	1,07
РФ	0	0	0	24,82	61,65
Філіппіни	0	0	0	2,17	0
Узбекистан	0	0	0	2,17	0
Ізраїль	0	0	0	1,14	0
Білорусь	0	0	0	0	8,25

Джерело: згруповано авторами на основі даних [1]

- Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/dozvil-na-eksport-produkciji-do-yes-znachno-sproshuyedostup-na-rinki-aziyi-afriki-ta-latinskoyi-am> (дата звернення: 23.05.2019).
- Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.org/eksport-yes/moloka-ta-molochnoi-produkciji> (дата звернення: 23.05.2019).
- «Укрмолпром» – Національна асоціація молочників України. URL: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua> (дата звернення: 24.05.2019).
- Керанчук Т.Л. Сучасні проблеми розвитку молочного бізнесу в Україні. *Збірник наукових праць Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2015. № 4. URL: <http://www.global&national.in.ua/archive/4&2015/86.pdf> (дата звернення: 23.05.2019).
- Кернасюк Ю. Потенціал українського молока на світовому ринку. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/7918-potentsial-ukrainskohomoloka-na-svitovomu-rynku.html> (дата звернення: 23.05.2019).
- Музиченко Я. Аграрний 2017-й: рік росту молочної галузі. URL: <http://avm-ua.org/uk/post/agrarnij-2017-jrik-rostu-molocnoi-galuzi> (дата звернення: 23.05.2019).
- Тюха І.В., Білошапка А.В. Стан та тенденції розвитку ринку молочної продукції в Україні. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/177> (дата звернення: 23.05.2019).

References:

- Dairy: World markets and trade USDA. URL: <https://www.fas.usda.gov/data/dairy-world-markets-and-trade> (accessed: 22.05.2019). (in English)
- Oficijnyj sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 22.05.2019). (in Ukrainian)
- Rozhko Z.P., Strus L.A., Chesnik N.M. (2019). Konkurentospromozhnistj ukrainsjkykh pidpryemstv molochnoji promyslovosti na mizhnarodnomu rynku [Competitiveness of Ukrainian Dairy Enterprises in the International Market].

- Vcheni zapysky Tavrijskogohe nacionalnogho universytetu im.V.I.Vernadsjkogho. Serija: Ekonomika i upravlinnja. T. 30(69). # 2. 2019. S. 61–67. (in Ukrainian)*
4. Urjadovyj portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/dozvil-na-eksport-produkciji-do-yes-znachno-sproshuyedostup-na-rinki-aziyi-afriki-ta-latinskoyi-am> (accessed 22-23.05.2019). (in Ukrainian)
  5. Jevrointehracijnyj portal. URL: <https://eu-ua.org/ek-sport-yes/moloka-ta-molochnoi-produktsii> (accessed 22-23.05.2019). (in Ukrainian)
  6. Ukrmolprom – Nacionaljna asociacija molochnykiv Ukra-jiny. URL: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua> (accessed 22-24.05.2019). (in Ukrainian)
  7. Keranchuk T.L. (2015). Cuchasni problemy rozvytku moloch-nogho biznesu v Ukraini [Contemporary Problems of Dairy Business Development in Ukraine Collection of Sciences. Works]. *Zbirnyk nauk. pracj. M. : Vyd-vo Mykolajivskogho nacionalnogho universytetu imeni V.O. Sukhomlynsjkogho. 2015. # 4. URL: http://www.global&national.in.ua/archive/4&2015/86.pdf (accessed 23.05.2019). (in Ukrainian)*
  8. Kernasjuk Ju. Potencial ukrajinsjkogho moloka na svito-vomu rynku [The potential of Ukrainian milk on the world market]. URL: <http://agro-.business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/7918-potentsial-ukrainskoho-molo-ka-na-svitovomu-rynku.html> (accessed 23.05.2019). (in Ukrainian)
  9. Muzychenko Ja. Aghrarnyj 2017-j: rik rostu molochnoji gh-aluzi. URL: <http://avm-ua.org/uk/post/agrarnij-2017-jrik-ros-tu-molocnoi-galuzi> (accessed 23.05.2019). (in Ukrainian)
  10. Tjukha I.V., Biloshapka A.V. Stan ta tendenciji roz-vytku rynku molochnoji produkciji v Ukraini [Status and trends of dairy market development in Ukraine]. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/177> (accessed 23.05.2019). (in Ukrainian)